
KLEVETA U EVROPSKIM ZAKONIMA: Najviše štite kraljeve, ali ponegdje i naciju i zastavu

20/12/2005

Autor: [Mehmed Halilović](#)

Kleveta u medijima česta je tema rasprava i sporova u zemljama zapadnog Balkana. Za to postoje dva osnovna razloga: brojnost sudskih procesa protiv novinara i urednika, kojih ima na stotine, i sve češći zahtjevi medijske zajednice za dekriminalizacijom klevete. Ali, svaki put kad se pomene dekriminalizacija klevete lokalne vlasti po pravilu uvijek izvlače isti rezervni argument: zašto da klevetu izbacujemo iz krivičnog/kaznenog zakona kad to ne rade ni ostale evropske zemlje?

Kleveta u medijima česta je tema rasprava i sporova u zemljama zapadnog Balkana u novinarskim i političkim krugovima, pa i u javnosti u cjelini. Za to postoje dva osnovna razloga: brojnost sudskih procesa protiv novinara i urednika, kojih ima na stotine, i sve češći zahtjevi medijske zajednice za dekriminalizacijom klevete.

Ali, svaki put kad se pomene dekriminalizacija klevete - kao ovih dana nakon serije uvjetnih kazni zatvora novinarima i publicistima u Hrvatskoj - vlasti i u Beogradu i u Zagrebu po pravilu uvijek izvlače isti rezervni argument: zašto da klevetu izbacujemo iz krivičnog/kaznenog zakona kad to ne rade ni ostale evropske zemlje?

Argument je samo djelimično tačan, jer većina evropskih zemalja zaista imaju i danas krivične sankcije (kazne zatvora i novčane kazne) za klevetu, ali se one, s druge strane, veoma rijetko koriste.

Koje su zemlje dosad dekriminalizirale klevetu?

Pregled primjene krivičnih i civilnih zakona o kleveti i uvredi, što ga je nedavno napravilo Vijeće Evrope, pruža najpotpuniju sliku stanja od zemlje do zemlje.

Na prvo pitanje koliko je zemalja dekriminaliziralo klevetu, odgovor je - veoma mali broj. Dosad. Naime, samo su tri evropske države potpuno dekriminalizirale klevetu i još tri - tek djelimično.

Osim Bosne i Hercegovine, u kojoj se od 2002. godine suđenja za klevetu odvijaju isključivo u parničnom postupku, u prvu grupu spadaju još i Ukrajina (od 2001.) i Gruzija, koja ima slična rješenja kao i Bosna i Hercegovina (od 2004. godine).

Djelimičnu dekriminalizaciju provele su unazad četiri-pet godina Estonija (2002.), Kipar (2003.) i Makedonija (2004.).

Ova specifičnost - djelimična dekriminalizacija - zaslužuje dodatno objašnjenje za svaku zemlju. Naime, na Kipru je kleveta ostala u krivičnom/kaznenom zakonu isključivo za zaštitu stranih šefova država i najviših stranih dužnosnike i - za zaštitu pripadnika Nacionalne garde(!). U Estoniji se sudi u

---

krivičnom postupku samo ako je u pitanju zaštita - domaćih državnika. U Makedoniji su ukinute samo minimalne novčane i zatvorske kazne a zadržane maksimalne (do tri godine zatvora!), ali je ukinuta zaštita za državne funkcionere.

Dekriminalizacija znači nije trend?

Naprotiv. Istina je da su sve ostale evropske zemlje, uključujući i zemlje sa tradicionalnim demokratskim ustrojstvom, zadržale klevetu u krivičnim zakonima, ali je činjenica i da je to uglavnom - samo na papiru. U posljednje dvije decenije nije zabilježen nijedan slučaj osude novinara ili urednika na kaznu zatvora u bilo kojoj zemlji Evropske unije - osim u Poljskoj i u Mađarskoj prije njihova ulaska u EU (novinari u međuvremenu pomilovani) - ali je bilo nekoliko slučajeva osude na uglavnom simbolične novčane kazne.

Sudska praksa pokazuje da se u ovim zemljama za klevetu uglavnom sudi u parničnom (civilnom) postupku u procentu većem i od 95 posto. Tužbeni zahtjevi su uvijek novčani u vidu viših ili manjih novčanih obeštećenja za nanošenje materijalne i/ili nematerijalne štete.

Dekriminalizacija jeste trend i o tome svjedoči, dakle, sudska praksa visokorazvijenih zemalja, kao i činjenica da je veći broj novoprimitljenih država Vijeća Evrope uveliko započeo zakonodavnu reformu i najavio potpunu ili djelimičnu dekriminalizaciju klevete u skladu sa preporukama Vijeća Evrope (VE) i Evropskog suda za zaštitu ljudskih prava.

Šta su karakteristike krivičnih sankcija?

Iako se uglavnom ne primjenjuju u praksi, krivične sankcije ipak postoje. Kazne zatvora su u rasponu od tri mjeseca do sedam godina, iako u većini slučajeva najviše do dvije godine.

Najveće kazne zatvora za klevetu predviđene su u zakonima Moldavije (sedam godina), Slovačke (pet godina) i Turske (četiri godine). Turska je vodeća zemlja na neslavnoj listi onih u kojima se veći broj novinara već nalazi u zatvorima, ili se protiv njih vode krivični postupci za klevetu. Krivični postupci protiv novinara su, prema izvještaju Vijeća Evrope, česti i u Moldaviji, Rumuniji, Srbiji i Crnoj Gori, Hrvatskoj, Litvaniji...

Ali, postoje i duže zatvorske kazne i od ovih naprijed navedenih. U Krivičnom zakonu u Norveškoj predviđena je kazna zatvora čak i do 21 godine(!) - za zaštitu kraljevske obitelji! Za isto krivično djelo klevete kraljevske obitelji u Nizozemskoj je predviđena kazna zatvora do pet godina.

S druge strane, u Poljskoj, predviđena je kazna zatvora i do deset godina - u slučaju «javne uvrede poljske nacije, Republike Poljske, njenog političkog sistema i najviših državnih organa».

Koga i šta štite zakoni?

U najvećem broju slučajeva i krivični i civilni zakoni na prvom mjestu štite osobnu reputaciju svake ličnosti od šteta nastalih prenošenjem neistinitih tvrdnji trećim licima (kleveta) i ugled i čast u slučajevima uvrede.

Krivičnim zakonima se, kako to pokazuje ovaj pregled Vijeća Evrope, uz to, štite i domaće političke i državne ličnosti u većini zemalja i u jednom slučaju (Kipar) - strani državnici.

U dva slučaja krivičnim zakonima se štite i državni simboli. U Poljskoj - državni organi, politički sistem i nacija, a u Finskoj - državna zastava.

Šta su preporuke Evropskog suda?

Evropski sud je rješavajući konkretne slučajeve često kritizirao pozivanje na krivični zakon u slučajevima klevete, navodeći da i «manje krivične sankcije mogu imati ozbiljne posljedice na rad i obaveze novinara» i «šta više, samo njihovo postojanje može uticati na ostvarivanje prava na slobodu izražavanja».

Ovaj sud je takođe u više slučajeva naglasio da države ne mogu ograničiti slobodu izražavanja i informiranja u političkim debatama i u pitanjima od javnog interesa.

«Bez javne debate ne može biti pluralizma i tolerancije, što su preduslovi postojanja demokratskog društva.» Sud takođe ističe i da su «zakonske odredbe kojima bi se povećala zaštita političara, javnih ili vladinih dužnosnika uvođenjem strožih kazni» u suprotnosti sa članom 10. Evropske konvencije o slobodi izražavanja.

Evropski sud je takođe uvijek isticao nužnost prihvatanja većeg stepena kritike koja se očekuje i traži od političara, javnih i vladinih dužnosnika, kao i stranih državnika.

Kao što se vidi, neki su zakoni evropskih država o zaštiti od klevete (naročito zaštita državnika i političara) upravo u suprotnosti sa ovim stanovištima Evropskog suda, što je dodatni razlog za njihove promjene koje se u toku, ili će uslijediti ubrzo.

A šta preporučuje Vijeće Evrope?

Parlamentarna skupština Vijeća Evrope je u Preporuci 1589 (2003. godina) zaključila da su «medijski zakoni u nekim evropskim zemljama (naveden je primjer Francuske) zastarjeli i, premda se u praksi ne primjenjuju, daju savršeno opravdanje novim demokratijama da ne demokratiziraju sopstvene zakone o medijima».

Komitet ministara Vijeća Evrope, s druge strane, preporučuje ukidanje kriminalnih sankcija, a u slučajevima kad one ostaju - ukidanje kazni zatvora za klevetu i ograničavanje novčanih kazni proporcionalno visini nastale štete. Ista vrsta proporcionalnosti preporučuje se i u slučaju civilnog postupka, kako visoke kazne i visoka obeštećenja ne bi imali obeshrabrujući efekat na slobodu izražavanja i informiranja.

Koji su minimalni standardi UN?

Specijalni izvještaj Ujedinjenih naroda za promociju i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja 1999. godine predložio je - a UN prihvatile - tzv. minimalni standard za ovu oblast.

Jedini legitimni cilj zakona za zaštitu od klevete i uvrede jeste zaštita osobnog ugleda, ističe se u izvještaju. Takva se zaštita, dakle, može primijeniti na svaku individualnu osobu a ne i na - zastave, države, grupe itd. Ovi zakoni nikad ne smiju biti upotrijebljeni da bi spriječili kritiku vlade, jer se od javnih ličnosti očekuje i traži da prihvate veći stepen kritičnosti nego privatni građani. Zakoni ne treba da posebno štite predsjednike i druge visoke dužnosnike...

Specijalni izvještaj UN ističe i da dokazivanje istine u sudskim postupcima uvijek treba biti na onom ko podnosi tužbu, kao i da odbrana tuženog može biti i uvjerljivo profesionalno postupanje.

